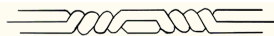

Euharistie și Cununie

Cezar Login

Abstract. *Eucharist and Marriage.* *In the Orthodox tradition always existed a theological relation between the Sacrament of Marriage and the Eucharist. However, we do not know how this relation was expressed in the sacramental life during the first eight centuries, since the first witness for the Marriage service is found in Barberini Gr. 336 codex (8th century) which contains almost the same order as today, except that the Marriage service is a form of Presanctified Liturgy, during which the newly wedded couple received the reserved Communion from a Eucharistic Liturgy previously celebrated. Recently, a new approach can be seen: a “combination” of the Marriage service with the Eucharistic Liturgy of St. John Chrysostom. But, are there any real ancient sources for this practice? Is this structure genuine, or it is only an “innovation”? Which is the impact of this new structure on the ecclesiology? We will try to answer these questions in the following article.*

Keywords: Marriage, Eucharist, Presanctified Liturgy, Wedding Liturgy, Ecclesiology.

Introducere¹

Dintotdeauna a existat o strânsă legătură între Sinaxa Euharistică și celelalte Taine ale Bisericii, legătură care, din păcate, nu mai este atât de evidentă pentru credinciosul contemporan. Și astăzi Botezul și Mirungerea se finalizează cu împărtășirea neofitilor, iar hirotoniile se săvârșesc în cadrul Sfintei Liturghii. În privința Cununiei, însă, în formularul actual al slujbei relația dintre Cununie și Împărtășirea euharistică este, într-o oarecare măsură, umbrită², dar acest fapt, cu siguranță, nu afectează caracterul de Taină al Cununiei. Și asupra legăturii dintre Cununie și Euharistie vom încerca să ne oprim în acest studiu.

În urmă cu câțiva ani își făcea apariția și în spațiul liturgic românesc o practică nouă pentru majoritatea clericilor și a credincioșilor, practică ce a provocat și încă provoacă reacții diferite: de la acceptare necondiționată până la uimire și nedumerire sau rezistență și opoziție cel puțin tacită. Este vorba despre „combinarea” sau „includerea” rânduielii Cununiei în cadrul Dumnezeieștii Liturghii a Sfântului Ioan Gură de Aur³.

Există mai mulți factori care au condus la acest fapt. Principalul factor este, probabil, creștere progresivă a interesului – atât din punct de vedere științific, cât și pastoral, duhovnicesc – față

¹ Materialul are la bază și dezvoltă articolul nostru: *Căsătorie și Euharistie*, publicat în revista „Renașterea”, nr. 11, 2007, p. 8.

² În practica actuală, în multe locuri, mirii se mărturisesc și se împărtășesc în zilele premergătoare nunții, practică ce „repară” – într-o oarecare măsură □ legătura practică dintre Euharistie și Cununie. În alte zone, există obiceiul ca mirii să participe și să se împărtășească la Liturghia care precede nemijlocit Cununia, însă și această practică are neajunsurile ei, împărtășirea lor în calitate de „cuplu” făcându-se înainte ca Biserica să le binecuvinteze căsătoria.

³ Aceasta slujbă își are începutul în Grecia, fiind apoi tradusă și pusă în practică în diaspora ortodoxă. Ulterior și-a croit drum și în România unde, în unele zone, câștigă teren.

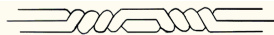

de raportul dintre celelalte Taine ale Bisericii și Euharistie, „Taina Tainelor”, ca împlinire a lor – și este bine. Dar, același entuziasm, dublat de o căutare a ineditului, a dus și la apariția propunerilor de „combinare” a rânduielii celorlalte Taine – în cazul nostru a Cununii – cu cea a Dumnezeieștii Liturghii⁴.

⁴ Există numeroase mărturii privitoare la raportul dintre Liturghie și Botez. În *Tipicul Marii Biserici* (sec. X), totuși, Botezul nu înlocuia părți ale Liturghiei Euharistice, ci se desfășura în paralel cu aceasta. Spre exemplu, în Sâmbăta Mare, zi dedicată botezării catehumenilor, ni se spune: „Seara nu se pune citire introductivă, ci trei antifoane: «Pleacă, Doamne...» (Ps. 85), ultimul [antifon dintre cele de seară] și «Doamne, strigat-am...» (Ps. 140). Și își face patriarhul intrarea cu Evanghelia cea mare, cu preoții, cu cădelnița cea mare și cu trei purtători de făclii, și urcă în scaunul de sus. Și apoi prochimenu [..] și prima citire, de la Facere. După aceasta, coboară patriarhul din tron și merge la Marele baptisteriu, unde îmbracă stihar alb și merge la colimvitră [..]. Între timp, [în biserică] se citește celelalte poremii [2-7]. Dacă patriarhul mai are încă mult de botezat se zic și celelalte poremii, începând cu cea de a 8-a. Dacă se apropie de sfârșitul botezurilor, atunci după cea de a 7-a pemie, se citește din Prorocia lui Daniel...”. În acest timp patriarhul face a doua intrare împreună cu neofiii. Și se cântă „Câți în Hristos...”, antifon început la baptisteriu în timp ce erau miruiți neofiii (Juan Mateos, *Le Typicon de Grande Église*, vol. II, (= OCA 166), Roma, 1963, pp. 84-88).

Iar la 6 ianuarie, după același izvor, sfințirea apelor pentru Botez se făcea de cu seară, după Priveghere. Dimineața, după ce își făcea intrarea, patriarhul mergea la baptisteriu și boteza, timp în care, în biserică, se cântau trei antifoane (Pss. 113, 114 și 117), aceleași folosite și astăzi, iar când se cânta „Câți în Hristos...” patriarhul își făcea intrarea împreună cu neofiii (*ibidem*, vol. I, (= OCA 165), Roma, 1962, pp. 184-186).

Din aceste texte se pot extrage câteva concluzii: (1) Botezul se desfășura în strânsă legătură cu Liturghia Euharistică; (2) Botezul nu înlocuia Liturghia Cuvântului și rugăciunile ei ci, în timp ce antifoanele obișnuite și rugăciunile lor erau celebrate în biserică, avea loc Botezul în baptisteriu; (3) în timp ce se cânta *Câți în Hristos...* neofiii erau aduși în biserică, unde slujba continua neschimbată, la momentul rânduit având loc împărțășirea lor. Astfel, în realitate, nu asistăm la o combinare a celor două slujbe, Botezul alterând

Însă, trecând de intenția pozitivă de restabilire a vechii legături dintre Cununie și Euharistie, aceste noi „Liturghii ale Cununii”⁵ pun mult prea multe probleme, bulversând considerabil rânduiala actuală a sfintelor slujbe și creând structuri liturgice inovative – ca formă –, necunoscute nici în primul mileniu creștin și nici mai târziu⁶.

Mai mult, principala problemă pe care o ridică astfel de rânduiele este de natură eclesiologică și constă în posibilitatea apariției Liturghiilor „particulare”, „private” sau „tematice” (a cununii, pentru cei morți etc.), un obicei străin de spiritualitatea ortodoxă. În momentul în care Biserica a fost nevoită să redacteze un formular aparte pentru Cununie, pentru a evita această problemă reală și pentru a păstra caracterul comunitar – lipsit de accente personale sau individualiste – al Liturghiei Euharistice, pe de-o parte, și pentru a menține totuși legătura indisolubilă dintre Cununie și Împărtășire, pe de altă parte, încă din primul mileniu creștin Biserica a optat pentru împărtășirea mirilor în cadrul Cununii cu Sfintele Taine păstrate de la o Liturghie precedentă, dând acestei slujbe caracterul unei Liturghii a Darurilor Înaintesfințite. Mai mult, această slujbă îngăduia căsătorirea prin încununare și a celor care erau opriți de la împărtășire, formularul slujbei fiind același, însă fără Împărtășire, fiindu-le permisă doar gustarea dintr-un pahar cu vin binecuvântat – *paharul de obște*.

Prin urmare, pentru o înțelegere adecvată a „Liturghiei

Liturghia Cuvântului, ci la o juxtapunere firească a lor. Același lucru se poate spune și în privința Cununii.

⁵ John Meyendorff, *Căsătoria, perspectiva ortodoxă*, trad. rom. C. Login, Edit. Patmos, Cluj-Napoca, 2007, pp. 49-50. Vasile Gavrilă, *Cununia – viață întru Împărăție*, Fundația „Tradiția Românească”, București, 2004, pp. 153-155, 251-255, 433-439. Ambele materiale rămân în stadiul de *propuneri liturgice*.

⁶ În lipsa mărturiilor manuscrise corespunzătoare și a studiilor aprofundate de istorie a acestor rânduiele, încercările de (re)construcție a unui astfel de ritual stau sub semnul inovației și al preferințelor personale.

Cununiei” și pentru a evita exagerările, este necesar să abordăm pe scurt dezvoltarea istorică a slujbei Cununii, rânduiala Împărtășirii la o serie de momente solemne și slujba Cununii ca Liturghie a Darurilor Înaintesfințite. În plus, la final, vom analiza propunerea combinării Cununii cu Liturghia Euharistică deplină, discutând numeroasele probleme și inadvertențe liturgice pe care această combinație le creează⁷.

Slujba Cununii – scurt istoric

Din perspectiva istoriei liturgice, Cununia stătea în directă legătură cu Euharistia, și așa erau folosite și textele din vechile Evhologhioane manuscrise⁸, cum este cazul celebrului codice italo-grecesc *Barberini Gr. 336*⁹, provenind din secolul al VIII-lea sau al IX-lea; însă, *nu știm cum* era combinată această rânduială a Cununii cu cea a Liturghiei, sau dacă era combinată în vreun fel, având în vedere că în structura ei se găsea doar cea de a treia din

⁷ Textul grecesc complet al „Liturghiei Cununii”, însoțit de o traducere românească, este editat de V. Gavrilă, *op. cit.*, pp. 153-155.

⁸ J. Meyendorff, *op. cit.*, pp. 20-24.

⁹ Cea mai recentă editare a acestui codice: Stefano Parenti, Elena Velkovska (ed.), *L'Euclologio Barberini gr. 336*, ed. a 2-a, CLV, Edizioni Liturgiche, Roma, 2000. Rânduiala cununiei se găsește la pp. 187-188 (gr.), 346-348 (trad. it.). O traducere românească a acestui codice poate fi găsită în: Ioan I. Ică jr, *Canonul Ortodoxiei*, Edit. Deisis, Sibiu, 2008. Aici Cununia cuprinde o ectenie mare, o scurtă rugăciune (cea de a treia din rânduiala actuală: „Dumnezeule cel Sfânt, Cel ce din țărână ai făcut pe om...”), urmată de punerea cununilor; apoi vine o rugăciune a plecării capetelor (care astăzi se găsește după Evangheliile: „Doamne Dumnezeul nostru, Cel ce prin purtarea Ta de grijă cea mântuitoare...”), rugăciunea de binecuvântare a paharului de obște și Împărtășirea. Apoi mai este dată încă o rugăciune pentru nuntă, cea de a doua din rânduiala actuală. Nu conține aproape nicio rubrică tipiconală și, prin urmare, nu știm care era raportul acestei rânduielei față de Sfânta Liturghie.

rugăciunile actuale, pe când Liturghia avea deja structura de astăzi, cu cele trei antifoane și rugăciunile lor, sau dacă nu cumva avea deja structura unei Împărtășiri cu Darurile Înaintesfințite, cum este indicat în același manuscris la încoronarea împăratului. Este posibil ca în primele veacuri cei ce urmau să se căsătorească să fi primit rugăciunea și binecuvântarea episcopului înainte de Liturghie, pentru ca apoi, la momentul potrivit, să se împărtășească la Liturghie; însă și această opinie, în lipsa mărturiilor adecvate, rămâne tot în sfera speculațiilor.

Ulterior, după secolul al X-lea – ca urmare a legislației imperiale care punea pe seama Bisericii autoritatea necesară atât încheierii „civile” cât și a binecuvântării căsătoriilor¹⁰ – a apărut un formular de slujbă a Cununii cu o structură asemănătoare celei de astăzi, care păstra legătura intimă dintre Cununie și Sfânta Împărtășire, *împărtășirea făcându-se cu Sfintele Taine păstrate de la Liturghia precedentă, dându-i Cununii o structură de Liturghie a Darurilor Înaintesfințite*. Această rânduială este întâlnită în Evhologhioane manuscrise începând din secolul al X-lea (ms. *Sinai Gr.* 958¹¹), și în alte manuscrise ulterioare, până în secolul al XVII-lea¹². Din secolul al XV-lea, de la Sfântul Simeon al Tesalonicului, ni se păstrează o descriere și o tâlcuire a Cununii:

„Și îndată [preotul], ia Sfântul Potir cu [Darurile]

¹⁰ J. Meyendorff, *op. cit.*, pp. 27-32. Logodna reprezenta echivalentul „căsătoriei civile” actuale și era celebrată în pronaos, iar slujba Cununii era celebrată în mijlocul bisericii (*ibidem*, p. 34), cununile fiind, totuși, așezate pe Sfânta Masă.

¹¹ Aleksei Dmitrievski, *Описание Литургических рукописей хранящихся в библиотеках Православного Востока*, II, Kiev, 1901 (citată în continuare: *Opisanie II*), pp. 28-31.

¹² *Sinai gr.* 984 (sec. XV), *ibidem*, 595-596; *Athos-Ephfigmenou* 120 (1602 d.Hr.), *ibidem*, pp. 758-763, n. 1; *Moscova, Bibl. Patriarhiei* 224-1070 (sec. XVI), *ibidem*, p. 906.

Înaintesfințite și exclamă: «Cele mai înainte sfințite Sfinte, sfinților!». Și toți răspund: «Unul Sfânt, Unul Domn...», căci numai Acesta este sfințirea, pacea și unirea robilor Săi care se însoțesc. Apoi preotul îi împărtășește pe miri, dacă sunt vrednici. Într-adevăr, aceștia trebuie să fie pregătiți să primească Împărtășania, pentru ca încununarea lor să fie cu vrednicie și căsătoria lor legiuită. Căci Sfânta Împărtășire este desăvârșirea și pecetea tuturor dumnezeieștilor Taine. Și bine face Biserica când pregătește Dumnezeieștile Daruri pentru curățirea și binecuvântarea mirilor; căci Hristos Însuși, Cel ce ne-a dat aceste Daruri și Cel ce este aceste Daruri, a venit la nuntă pentru a-i aduce unire cu pace și bună-înțelege; astfel, cei care se căsătoresc trebuie să fie vrednici de Sfânta Împărtășire; ei trebuie să fie uniți înaintea lui Dumnezeu, în biserică, care este casa lui Dumnezeu, căci sunt fii ai lui Dumnezeu; într-o biserică în care Dumnezeu este prezent tainic în Daruri, acolo unde El ni se dă și unde El este văzut în mijlocul nostru. După aceea preotul le dă, de asemenea, să guste din paharul de obște; și se cântă «Paharul mântuirii voi lua...». Acestea se fac din pricina Preasfintelor Daruri și ca semn al bucuriei care vine din dumnezeiasca unire și din pricina faptului că fericirea mirilor vine din pacea și înțelegerea pe care au primit-o.»¹³

Mai mult, această rânduială este întâlnită și într-un Molitfelnic românesc tipărit în secolul al XVII-lea¹⁴, precum și într-un manuscris românesc, la începutul secolului al XVIII-lea¹⁵. Nu insistăm asupra celorlalte izvoare liturgice, marea lor majoritate

¹³ *De honesto et legitimo conjugio*, PG 155, col. 512-513.

¹⁴ *Molităvnic – Bălgrad 1689-2009*, ediție îngrijită, studiu introductiv, transliterare și glosar de A. Dumitran, A. Gherman și D. Vanca, Alba Iulia, Ed. Reîntregirea 2009 (2010).

¹⁵ V. Gavrilă, *op. cit.*, p. 153 (*Molitfelnicul de la Valea Mare*, 1704 d.Hr.).

concordând cu cele arătate mai sus. De dată mult mai recentă este renunțarea la împărtășire în cadrul Cununiei, păstrându-se doar un vestigiu al acesteia: chinonicul.

Împărtășirea în afara Liturghiei

Împărtășirea cu Darurile Înaintesfințite nu trebuie să ne ducă cu gândul la Postul Mare¹⁶ – perioadă în care nunțile sunt oprite – sau la Liturghia Darurilor Înaintesfințite așa cum este ea celebrată în această perioadă, pentru Împărtășirea credincioșilor¹⁷.

De fapt, este vorba de o tradiție foarte veche, întâlnită în Răsăritul creștin încă din primele veacuri și care nu stătea în legătură cu zilele de post și ajunare, ci era o consecință firească a celebrării Euharistiei duminica, urmate de păstrarea și împărtășirea constantă cu Darurile Înaintesfințite. Cu siguranță, împărtășirea se desfășura în cadrul rânduiei personale de rugăciune. Este vorba, așadar de o cuminecare cu Darurile Înaintesfințite, dar nu legată de Postul Mare.

¹⁶ Pentru un studiu detaliat asupra Liturghiei Darurilor Înaintesfințite, a se vedea Nikolai Uspensky, *Slujba de seară în Biserica Ortodoxă*, trad. rom. C. Login, Edit. Patmos, Cluj-Napoca, pp. 125-222.

¹⁷ V. Gavrilă (*op. cit.*, p. 240) face aici o confuzie între *Împărtășirea cu Darurile Înaintesfințite și Liturghia Darurilor Înaintesfințite* așa cum este ea celebrată în Postul Mare. Liturghia Darurilor Înaintesfințite nu a apărut pentru a nu întrerupe ajunarea, ci datorită incompatibilității absolute dintre Anaforaua euharistică și zilele de Post (canonul 49 al Sinodului de la Laodiceea; cf. Makarios Simonopetrul, *Triodul explicat*, trad. rom. I.I. Ică jr., Edit. Deisis, Sibiu, 2000, pp. 212-213; și Alexander Schmemmann, *Great Lent*, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1969, p. 45 [*Postul cel Mare*, trad. rom. A. Constantin și L. Constantin, Edit. Doris, București, 1998, p. 55]). Altfel s-ar fi putut celebra în fiecare zi Liturghia deplină unită cu Vecernia – fără a întrerupe ajunarea; și așa se procedează în Joia și Sâmbăta Mare și la Buna-Vestire, zile în care este permisă celebrarea Liturghiei depline. Însă prezența Liturghiei depline în aceste zile, precum și în toate sâmbetele și duminicile Postului Mare, nu ne permite săvârșirea Cununiei în niciuna dintre aceste zile.

Este suficient să vedem ce spune Sfântul Vasile cel Mare:

„*Desigur că împărtășirea zilnică și hotărârea de a primi zilnic Sfântul Trup și Sânge al lui Hristos e un lucru bun și folositor, căci El Însuși o spune limpede: «Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică» (In. 6, 54). [...] Toți călugării care locuiesc în pustie, unde nu se găsește preot, păstrează cuminecătura acasă la ei și o iau cu mâna lor proprie. La Alexandria și în Egipt, chiar și fiecare laic are în mod obișnuit Împărtășania la el acasă și se împărtășește singur.»¹⁸*

Un vestigiu liturgic al împărtășirii cu Darurile Înaintesfințite este și slujba de origine monastică care va da naștere *Obedniței* actuale, slujbă care este celebrată în zilele în care – din diverse motive¹⁹ – nu se săvârșește Liturghia deplină, și în cadrul căreia poate avea loc împărtășirea cu Darurile Înaintesfințite²⁰.

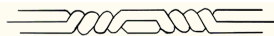
Astfel, rânduiala descrisă de Sfântul Simeon al Tesalonicului nu trebuie să ne mire, căci în tradiția bizantină împărtășirea cu Darurile Înaintesfințite rezervate de la o Liturghie precedentă avea loc și la Cununie și la alte ocazii solemne; spre exemplu la încoronarea împăraților bizantini, la numirea demnitarilor publici etc.

În codicele *Barberini Gr. 336*, ne este descrisă, spre exemplu, ceremonia încoronării împăratului bizantin. Pe Sfânta Masă sunt

¹⁸ Sf. Vasile cel Mare, „Epistola 93”, în *Scrieri □ Scrisori*, trad. rom. T. Bodogae (= *PSB* 12), Edit. IBMBOR, București, 1988, pp. 269-270.

¹⁹ Spre exemplu, Tipicul Mare al Sfântului Sava prevede Obednița chiar și în Duminica Paștilor – „dacă va fi vreo oarecare mare nevoie” – în cazul în care nu se putea celebra Liturghia (Sf. Sava cel Sfințit, *Tipicon*, Edit. Bucovina Istorică, Suceava, p. 538).

²⁰ A se vedea Juan Mateos, *Un Horologion inédit de Saint-Sabas. Le codex sinaïtique grec. 863 (IXe siècle)*. Vatican, 1964, pp. 54-55; cf. N. Uspensky, *op. cit.*, pp. 138-145.

așezate hlamida și coroana; patriarhul stă înaintea analogului, iar, înapoia sa, cel ce urmează a fi încoronat. Se rostește o rugăciune, după care îndată îl îmbracă cu hlamida. Urmează salutul *Pace tuturor!*, o rugăciune a plecării capetelor și împărțășirea cu Darurile Înaintesfințite²¹. O rânduială similară era întâlnită și la numirea demnitarilor bizantini (cezari, arhonți, patricieni etc.)²².

Tot așa, în numeroase manuscrise, în linii mari, Cununia avea rânduiala de astăzi, însă păstra integrată – la locul potrivit – împărțășirea cu Darurile Înaintesfințite. Oficiul se deschidea cu binecuvântarea euharistică (*Binecuvântată este Împărăția...*)²³; urma

²¹ Codicele *Barberini Gr. 336*, ed. cit., pp. 178-179 (trad. rom.: I. Ică, *op. cit.*, pp. 988-989); cf. Constantin VII Profirogenetul, *Le Livre de Cérémonies, Livre II*, A. Vogt (ed.), Paris, 2006, p. 13.

²² A se vedea: Miguel Arranz, *L'Euclologio Constantinopolitano agli inizi del secolo XI*, Edit. Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1996, p. 339.

²³ Aceasta binecuvântare nu este caracteristică Tainelor, ci era rostită în deschiderea tuturor slujbelor cultului catedral: Vecernia, Pannyhisul (o Pavecerniță solemnă), Utrenia, Ceasurile și Liturghia; a se vedea, spre exemplu, N. Uspensky, *op. cit.*, p. 90 (Vecernia); A. Dmitrievski, *Opisanie*, II, pp. 13-15 (Pannychisul), cf. J. Mateos, *Typicon*, II, pp. 204-209; Sf. Simeon al Tesalonicului, *De sacra peccatione*, PG 155, 636C (Utrenia). Dintre aceste slujbe, în ritul bizantin actual doar Liturghia a păstrat caracterul catedral, motiv pentru care se deschide cu binecuvântarea mare. Această binecuvântare este cerută în unele manuscrise și pentru Liturghia Darurilor Înaintesfințite din Postul Mare (cf. Makarios Simonopetritul, *op. cit.*, p. 217), datorită faptului că în cadrul acestei slujbe avea loc Împărțășirea. Prin extensie, această binecuvântare se dă și la alte slujbe strâns legate de Liturghie sau în cadrul cărora avea loc Împărțășirea: Botezul, Mirungerea (atunci când se săvârșește separat de Botez, la primirea schismaticilor – *Evhologhion*, București, 1926, p. 534) și Cununia. Introducerea acestei binecuvântări în cadrul Maslului este un adaos târziu (de la începutul secolului al XX-lea), întâlnit mai ales în spațiul liturgic românesc, fiind aproape necunoscut Evhologhioanelor grecești, Trebnicelor slavone și Molitfelnicelor românești de până la sfârșitul sec. XIX (a se vedea și Paul Meyendorff, *The Anointing of the Sick*, St. Valdimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 2009).

ectenă mare, cu cereri speciale, cele trei rugăciuni, încununarea, pericopele scripturistice, ecteniile întreită și a cererilor, apoi rugăciunea *Tatăl nostru...*, după care preotul luând Potirul cu Sfintele Taine păstrate de la Liturghia precedentă, zicea cu glas mare: *Să luăm aminte! Cele mai înainte sfințite Sfinte, sfinților!* Strana cânta îndată: *Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos...*, iar preotul îi împărtășea pe miri în timp ce se cânta chinonicul (priceasna): *Paharul mântuirii...*, apoi binecuvânta paharul de obște²⁴, le dădea să guste din el, și urma rânduiala Cununii până la sfârșit.

Combinarea Cununii cu Liturghia Euharistică deplină

Mai nou, s-a încercat o combinare a Cununii cu Sfânta Liturghie, tipărită într-un *Arhieraticon* grecesc din 1994²⁵. Această structură presupune așezarea mirilor înaintea icoanei Mântuitorului, înlocuirea antifoanelor obișnuite ale Liturghiei cu Psalmul 127, al Cununii, împărțit în trei părți²⁶, înlocuirea rugăciunilor antifoanelor

²⁴ Paharul de obște presupune folosirea vinului (și a pâinii), fiind „echivalentul” anafurei de la Sfânta Liturghie (J. Meyendorff, *op. cit.*, p. 28).

²⁵ V. Gavrilă, *op. cit.*, p. 252, afirmă că această rânduială este menționată și de Sf. Nicodim Aghioritul, către sfârșitul secolului al XVIII-lea. Chiar dacă este așa, rânduiala rămâne de dată relativ recentă. Afirmății similare întâlnim în Ioannis Foundoulis, *Dialoguri liturgice*, vol. I, trad. rom. V. Manolache, Edit. Bizantină, București, 2008, pp. 124-126; vol. II, trad. rom. S. Preda, Edit. Bizantină, București, 2009, pp. 109-111, însă nici aici autorul nu aduce mărturii convingătoare pentru ipotezele prezentate. Mai mult, nu toate formulare liturgice grecești reprezintă „originale”, fiind întâlnite numeroase „inovății” în cărțile de cult grecești tipărite în ultimele două veacuri.

²⁶ J. Meyendorff, *op. cit.*, pp. 49-50, prezintă o rânduială cvasisimilară, însă doar ca „propunere” liturgică. Cea de-a doua variantă prezentată, de omitere completă a celor trei antifoane „după modelul Liturghiilor săvârșite unite cu Vecernia din ajunul marilor praznice” nu este nici ea viabilă, dat fiind contextul istoric. Liturghiile unite cu Vecernia fac parte din marea priveghere a celor mai vechi praznice creștine, la care, din cauza ajunării, Liturghia se săvârșea seara, după Vecernie, unită cu aceasta. Să nu uităm că

cu cele trei rugăciuni din deschiderea slujbei Cununii, încununarea înainte de cântarea *Sfinte Dumnezeule...*, iar la Heruvic mutarea mirilor înaintea icoanei Maicii Domnului. Mirii sunt împărțâși primii, iar după rugăciunea Amvonului, se zice partea rămasă din Cununie, urmată de un apolis pomenind întâi nunta din Cana Galileii și, dacă este duminică, și Învierea.

Această structură conține o serie de inadvertențe, care contrazic manuscrisele liturgice păstrate, precum și întreaga evoluție istorică a Liturghiei Cuvântului, în cadrul căreia generează cele mai multe schimbări²⁷. Să le analizăm pe cele mai importante:

1. Creează dintr-un singur psalm (*Ps. 127*) *trei antifoane*²⁸ (o acțiune liturgică forțată și lipsită de logică), când este bine cunoscut faptul că structura unității liturgice a celor trei antifoane presupune existența obligatorie a *trei psalmi diferiți*²⁹.

În cadrul Cununii, *Psalmul 27* este un imn procesional – echivalent celui de al treilea antifon al Liturghiei –, care însoțește intrarea în biserică a mirilor, însoțiți de preot, după ce logodna s-a săvârșit în pronaos.

nici măcar în perioada în care se făceau numeroase botezuri în ajunul marilor praznice (ex. în Sâmbăta Mare), slujba Botezului *nu* era combinată cu cea a Liturghiei, ci se desfășura *înainte* de începutul acesteia, sau *în paralel* cu partea inițială a Liturghiei.

²⁷ Pentru evoluția amănunțită a Liturghiei Cuvântului, cu studiul majorității manuscriselor cunoscute până la acea dată, a se vedea Juan Mateos, *Celebrarea Cuvântului în Liturghia Bizantină*, trad. rom. C. Login, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2007. Acest studiu exhaustiv al Liturghiei Cuvântului nu pomeneste nimic cu privire la existența în manuscrise a unei astfel de rânduiei.

²⁸ Mai mult, cele trei antifoane create au fiecare câte trei stihuri, fiind binecunoscut faptul că antifoanele mici au întotdeauna patru stihuri.

²⁹ J. Mateos, *Celebrarea*, pp. 49-53 și 71-75. A se vedea și Tipiconul Marii Biserici din Constantinopol (sec. al X-lea): idem, *Le Typicon de Grande Église*, vol. I-II, Roma, 1962-1963.

2. Duce la suprimarea celor trei rugăciuni ale antifoanelor, *rugăciuni care au un profund caracter comunitar, eclesial*³⁰, cunoscute din secolul al VIII-lea³¹, dar cu siguranța mult mai vechi³², pe când, în aceeași perioadă (și chiar în același manuscris) aveam doar o singură rugăciune a Cununii (cea de-a treia din formularul actual), care se referă strict la miri și la căsătorie, având un caracter *particular*.

3. Alterează structura Intrării mici, introducând aici încununarea mirilor³³ și înlocuiește rugăciunea ecteniei întreite cu rugăciunea a patra a cununiei, care nu este altceva decât o veche rugăciune a apolisului, stând în legătură cu ectenia cererilor, iar nu cu ectenia întreită³⁴. În sfârșit, dubla frază introductivă a otpustului – pomenind atât Nunta din Cana cât și Învierea (pe al doilea loc) – contravine structurii și logicii otpustului, având în vedere că duminica, chiar atunci când ne

³⁰ Cf. Alexander Schmemmann, *Euharistia – Taina Împărăției*, trad. rom. B. Răduleanu, Edit. Bonifaciu, București, 2003, p. 74.

³¹ Codicele *Barberini gr.* 336, ed. cit., pp. 57-58.

³² J. Mateos, *Celebrarea*, p. 63.

³³ În niciun caz nu se poate face o analogie cu hirotonia arhierelui, care este hirotonit după *Sfinte Dumnezeule...*, vechiul antifon al intrării. Hirotonia arhierelui se face în acest moment datorită rolului său în conducerea sinaxei Euharistice care urmează. Și în cadrul tunderii în monahism, partea inițială a Liturghiei nu este alterată, ci se cântă antifoanele cu rugăciunile lor, iar la Vohod se intercalează rânduiala tunderii (M. Arranz, *op. cit.*, p. 403); nu este vorba de o „amestecare” a două slujbe, răspândind rânduiala tunderii de-a lungul întregii Liturghii. Tunderea în monahism se face în acest moment – înainte de intrare – datorită faptului că atunci venea proestosul în biserică pentru celebrarea Euharistiei.

³⁴ Într-un următor pas, vom asista oare și la înlocuirea Rugăciunii punerii înainte – o veche rugăciune de acces la altar – parte integrantă din formularul euharistic? Tot aici, același Arhieraticon prevede mutarea mirilor înaintea icoanei Maicii Domnului (ca la hirotesia de ipodiacon!).

afăm în perioada festivă a unuia din marile praznice ale Mântuitorului (cu excepția zilei de praznic însăși), fraza introductivă a otpustului menționează doar „Învierea” și nimic altceva³⁵.

Însă, trecând peste complexitatea acestui mod de combinare a celor două slujbe și peste suprimarea unor rugăciuni obștești, rămâne provocarea eclesiologică a acestei „Liturghii a Cununii”, care nu face altceva decât să deschidă – așa cum am arătat – o poartă spre apariție unor „Liturghii tematice”, particulare.

În sfârșit, chiar și în aceste condiții, poate ne-ar fi destul de ușor de acceptat – sau de trecut cu vederea – un caz unic de-a lungul unui an bisericesc. Însă ar trebui să ne punem problema și altfel: Ce am face dacă ar trebui să combinăm Liturghia cu Cununia în fiecare duminică sau praznic de-a lungul întregului an³⁶, ducând astfel la suprimarea definitivă a unor elemente deosebit de stabile ale Liturghiei Cuvântului? Iar dacă am avea de celebrat mai multe cununii într-o singură zi, pe ce criterii „duhovnicești” am stabili care dintre ele urmează să fie inclusă în Liturghie?

Concluzii

Liturghia – în sensul larg al termenului, desemnând întregul cult – este asemeni unui organism viu care suferă modificări subtile. Orice încercare de a „amuți” complet creativitatea liturgică – în favoarea unei uniformități absolute sau a unui rubricalism steril, „încremenit” – nu poate fi decât nocivă. Dar aceasta nu înseamnă că trebuie să căutăm inovația – sau exotismul – cu orice preț, producând modificări majore de formă, dar și de fond, în cadrul cultului. Dar

³⁵ Cf. Nikolai Uspensky, *Богослужебные отпусты*, „ЖМП”, 1963, nr. 12, pp. 52-69.

³⁶ Trebuie avut în vedere și faptul că la unele biserici parohiale sau la în catedrale se celebrează numeroase Cununii în fiecare duminică și sâmbătă.

mai cu seamă nu se poate ignora logica liturgică și pastorală precum și evoluția istorică naturală a rânduielilor. Același lucru se poate spune și în privința restabilirii raportului dintre Cununie și Împărtășire.

Astfel, dacă se dorește restabilirea vechii legături dintre Cununie și Euharistie – acolo unde este posibil din punct de vedere canonic³⁷ –, în loc să se creeze structuri și combinații noi, ar fi mult mai ușor să se folosească *cu seriozitate* formularul actual³⁸, rodul experienței milenare a Bisericii, așa cum a fost el alcătuit și folosit vreme de mai bine de opt veacuri, ca o formă de Liturghie a Darurilor Înaintesfințite, împărtășirea mirilor – cu Sfintele Taine păstrate de la Liturghia care a precedat Cununia³⁹ – făcându-se, la momentul potrivit, după rugăciunea *Tatăl nostru...*, în timp ce se cântă chinonicul „Paharul mântuirii voi lua și numele Domnului voi chema” (*Ps.* 115, 4), urmată apoi de gustarea din paharul de obște.

Însă trebuie avut în vedere și faptul că orice schimbare a formularelor de cult – chiar și revenirea la unele forme preexistente, dar ieșite din uz – poate fi operată doar cu aprobarea Sfântului Sinod, iar nu ca urmare a unor „inițiative” personale.

³⁷ În cazul celei de a doua și a treia căsătorii, sau în cazul căsătoriilor mixte canoanele opresc de la Sfânta Împărtășire și prin urmare Împărtășirea nu este permisă (*J. Meyendorff, op. cit., p. 43*).

³⁸ Adică fără abrevieri masive, care adesea reduc Cununia la un simulacru de slujbă, care durează uneori mai puțin de cincisprezece minute.

³⁹ Conform *Molitifelnului*, Cununia se face după otpustul Sfintei Liturghii (*Molitifelnic, Edit. IBMBOR, București, 1998, p. 64*).